

MIRCEA VULCĂNESCU – UNPRECEDENTED WRITINGS IN THE ROMANIAN EXILE PRESS

Elena Bondor

PhD, "Mihai Eminescu" Central University Library, Iași

Abstract: This paper proposes a chronologic analysis of Mircea Vulcănescu's novel and unprecedented writings published in the Romanian exile press, when the communist regime was firmly in place. Philosopher Mircea Vulcănescu is one of the brilliant representatives of the inter-war generation. He was interested in numerous fields, such as sociology, economy, history, ethics, philosophy of religion, theology, literature and others. He was part of Dimitrie Gusti's Sociology School, he was a teacher of ethics but also a Manager of Customs and Public Debt. During 1941-1944 he was Deputy Secretary of State at the Ministry of Finance. In 1946 he was arrested (twice) together with other high officials from the Antonescu Government. In 1948 he was prosecuted to eight years of imprisonment and seizure of goods for deeds he had not done. He was one of the victims of communism. Mircea Vulcănescu died aged 48, while he was imprisoned at Aiud. His work was completely banned in Romania until the middle of the 1960s. However, some of his works (unprecedented) were published in the Romanian exile press.

The first unprecedented philosophical text by Mircea Vulcănescu (entitled "Despre spiritul românesc" / "About the Romanian Spirit and Mind") was published in 1952 in the review entitled Caete de dor. Metafizică și poezie / Notebooks of Longing. Metaphysics and Poetry, published in Paris. The second unprecedented writing by Vulcănescu, a study about the philosophy of religion (entitled "Creștinul în lumea modernă" / "The Christian Man in the Modern World" was published in two parts, in Prodomos review (fully entitled Prodomos. A Page of Thoughts and Christian Closeness (Freiburg i. Br., Germany / Évry-Petit-Bourg, France in issues from 1967 and 1968). The same Prodomos review published in its issue of 1967, a sketch signed by Mircea Vulcănescu entitled "Vicleim: four scenes written for my children and grandchildren to act on the Christmas Eve of 1941". In 1967 there was also published an interesting translation by Mircea Vulcănescu, a poem by Rainer Maria Rilke which appeared in Ființa românească / Romanian Entity (Paris, 1967). During the 1970s, under Mircea Vulcănescu's signature, there were published a fable (in Limite / Limits review, Paris, 1974) and a translation of a poem by Charles Péguy (in Ethos review, Paris, Notebook II from 1975). During the

1980s, the same *Ethos* review (Notebook IV from 1983) made public Mircea Vulcănescu's speech made in his defense in front of the court, on the 15th of January 1948. This memoir was published under the title "Ultimul cuvânt" / "The Last Word" and Virgil Ierunca considered it "a genuine political and spiritual will", belonging not only to Mircea Vulcănescu, but also to "a whole world attacked in its duration itself". In 1982, the *Limits* review (issue no 36-37) published "O scrisoare inedită a lui Anton Golopenția către Mircea Vulcănescu" / "A Novel Letter from Anton Golopenția to Mircea Vulcănescu", a text which was provided to the editorial board by Sanda Golopenția-Eretescu. Finally, *Limits* review reveals in an issue from 1985 (no 44-45), in a piece entitled "Director al Vămilelor" / "Customs Manager" a few fragments from a diary written by Mircea Vulcănescu in 1935. Another translation by Vulcănescu from Rainer Maria Rilke was published in the issue no 46-47/1985 of the same review (*Limits*).

Some of the novel writings by Mircea Vulcănescu published in the Romanian exile press are accompanied by articles signed by Mircea Eliade, André Scrima and Virgil Ierunca. Other Romanian intellectuals in exile who dedicate part of their work to Mircea Vulcănescu, published in the same reviews which also enclosed his unprecedented works are Emil Cioran, Lucian Bădescu, Horia Stamatu and others.

Keywords: Mircea Vulcănescu; Romanian philosophers; unprecedented documents; Romanian exile reviews; Romanian communism.

Lucrarea de față propune o analiză diacronică a lucrărilor inedite ale lui Mircea Vulcănescu apărute în presa românească a exilului, după instaurarea comunismului în România. Mai multe texte care aparțineau lui Mircea Vulcănescu au început să apară, treptat, în presa românească a exilului, încă din perioada în care opera lui era complet interzisă în țară. În anul 1952, când într-una din revistele românești din exil a fost publicat un text filosofic inedit al său, Mircea Vulcănescu a murit în închisoarea de la Aiud, la vârsta de 48 de ani.

Destinul postum al lui Mircea Vulcănescu în viziunea lui Marin Diaconu

La scurt timp după ce fusese condamnat definitiv la 8 ani de temniță grea și confiscarea averii, numele lui Mircea Vulcănescu este inclus pe o listă a autorilor interziși „din principiu”, în cadrul lucrării *Publicațiile interzise: până la 1 Mai 1948* (București, 1948). Lucrarea îngloba toate listele și broșurile, publicate sau nepublicate, apărute din 1945 până în 1948. La secțiunea

„Instrucțiuni”, se specifică faptul că „orice lucrări datorite următorilor autori indiferent dacă sunt trecute sau nu în broșura de față sunt interzise din principiu”¹. Lista autorilor români interziși „din principiu” cuprindea 28 de nume, printre care Nichifor Crainic, Romulus Dianu, Octavian Goga, Radu Gyr, Mihail Manoilescu, Pamfil Șeicaru, Mircea Vulcănescu și alții.

După moartea sa, Mircea Vulcănescu a fost reintegrat parțial în circuitul publicistic al spațiului cultural românesc abia în anii '80, cu dificultate, după o foarte lungă perioadă în care numele i-a fost interzis, iar lucrările i-au fost blocate în fonduri speciale (secrete) sau fonduri documentare ale bibliotecilor.

În „destinul postum” al lui Mircea Vulcănescu au fost identificate mai multe etape. O astfel de analiză, pe etape, este realizată de către Marin Diaconu, unul dintre cei mai importanți exegeți și editori ai operei lui Vulcănescu din România. Marin Diaconu s-a implicat, încă de la începutul anilor '80, împreună cu Mărgărita Ioana Vulcănescu (soția lui Mircea Vulcănescu) și Zaharia Balinca, în realizarea unui proiect care, în contextul cultural și politic al acelei perioade, era imposibil de dus la bun sfârșit. Proiectul consta, după cum relatează Marin Diaconu², în editarea întregii opere a lui Mircea Vulcănescu – atât a textelor deja publicate, cât și a lucrărilor și altor documente rămase în manuscris după moartea sa. Dată fiind „neobișnuita «deschidere» către universurile spirituale”³ a lui Vulcănescu, proiectul editării operei sale nu putea fi gândit altfel decât „într-o structură tematică pe domenii: filosofie, sociologie, cultură în genere, istorie socială, religie (de ce nu?) economie, încercări literare, corespondență ș.a.”⁴. Editarea operei lui Vulcănescu în conformitate cu ideea structurării tematice, pe domenii, a putut fi realizată treptat, după 1989. Soția lui Mircea Vulcănescu refuzase propunerea unui editor, în anii '80, de a publica „doar ceea ce era... publicabil în acele împrejurări cultural-ideologice...”⁵.

Etapetele „destinului postum” al lui Mircea Vulcănescu sunt delimitate, de către Marin Diaconu, după cum urmează: prima este anilor 1946-1980; a doua etapă acoperă perioada

¹ *Cartea cărților interzise*, București, Editura Victor Frunză, 2003, p. 14. *Cartea Cărților interzise* reproduce în ediție anastatică volumul *Publicațiile interzise*, București, 1948.

² Marin Diaconu, „Notă asupra ediției”, în Mircea Vulcănescu, *«Tînăra generație». Crize vechi în haine noi. Cine sînt și ce vor tinerii români?*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Compania, 2004, p. 14.

³ Mircea Eliade, „Trepte pentru Mircea Vulcănescu”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br. / R.F. Germania, Évry-Petit-Bourg / Franța, p. 15.

⁴ Marin Diaconu, „Notă asupra ediției”, în Mircea Vulcănescu, *«Tînăra generație». Crize vechi în haine noi. Cine sînt și ce vor tinerii români?*, ed. cit., p. 14.

⁵ *Idem*.

cuprinsă între anii 1981-1989; a treia etapă, neîncheiată, începe din anul 1990. Pentru fiecare etapă în parte, el face distincția între „cadru intern românesc și cel extern”⁶.

În prima etapă, a anilor 1946-1980, numele lui Mircea Vulcănescu este aproape absent din spațiul cultural românesc: „numele lui Vulcănescu este ocolit în țară, uneori chiar ostentativ. De-abia din 1964 începe să-i fie amintit numele, întâmplător”⁷. În schimb, în presa culturală a exilului românesc sunt publicate mai multe texte ale lui Vulcănescu, precum și articole care îi erau dedicate (de către Mircea Eliade, Lucian Bădescu și alții), în reviste precum *Caete de dor*, *Prodromos*, *Ființa românească*, *Limite* și *Ethos*. În cea de-a doua etapă, a anilor 1981-1989, în spațiul delimitat de „cadru intern românesc”, se reușește reeditarea unor scrieri ale lui Vulcănescu în revistele *Vatra*, *Ramuri*, *Caiete critice*, *Familia*, *Almanahul Ateneu*, *Revista de istorie și teorie literară*, iar numărul autorilor care scriu despre Vulcănescu este în creștere. Încercările de publicare a unor texte inedite în țară, în această perioadă, au fost sortite eșecului (cu o excepție – apariția unui text inedit al lui Vulcănescu în *Viața Românească*, în 1982). În schimb, „cadru extern” al etapei 1981-1989 este marcat de continuarea apariției unor texte inedite ale lui Mircea Vulcănescu, printre care „Ultimul Cuvânt”, în *Ethos* (Paris, 1983). În sfârșit, în a treia etapă, care debutează cu anul 1990 (aflată în desfășurare), numele lui Mircea Vulcănescu este reintegrat pe deplin în spațiul cultural românesc, iar destinul lui „cade sub o zodie luminoasă”⁸. Unele texte ale lui deja publicate încep să fie reeditate, iar un număr foarte mare de texte inedite și alte documente, care fuseseră cercetate în manuscris și pregătite pentru publicare încă din perioada regimului comunist, au putut vedea, în sfârșit, lumina tiparului.

Dintr-o schiță „biobibliografică și spirituală” elaborată de către Marin Diaconu mai aflăm că, după moartea lui Mircea Vulcănescu, soția sa, Mărgărita Ioana, „a păstrat cu strășnicie cele două lăzi de manuscrise și alte însemne vulcănesciene”⁹, până în momentul în care s-a stins din viață și ea, în 1987. La arhiva manuscriselor și altor documente rămase de la Vulcănescu („comoara din cele două lăzi”, cum o numește undeva Marin Diaconu) au avut acces relativ puține persoane, printre care Ștefan Fay (un apropiat al familiei Vulcănescu), Constantin Noica,

⁶ Marin Diaconu, „Mircea Vulcănescu – publicist”, în Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Humanitas, 2003, p. 19.

⁷ *Idem*.

⁸ Marin Diaconu, „Mircea Vulcănescu – publicist”, în Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, ed. cit., p. 20.

⁹ Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, București, Editura Eminescu, 2001, p. 33.

Zaharia Balinca (la recomandarea lui Noica), Marin Diaconu, Vasile Vetîșanu și alți câțiva¹⁰. Zaharia Balinca, fostul student al lui Mircea Vulcănescu, și Marin Diaconu s-au dedicat, vreme îndelungată, promovării memoriei lui Vulcănescu. Ei o vizitau pe Mărgărita Ioana Vulcănescu aproape săptămânal – spune Marin Diaconu –, primul începând cu anul 1977, iar el începând cu anul 1981¹¹. Zaharia Balinca rememorează primul său contact, din 1977, cu „comoara din cele două lăzi”, într-o schiță biografică dedicată lui Mircea Vulcănescu, scrisă în 1984. Iată ce scrie Balinca: „mă aflu în fața a trei lăzi de note, însemnări, caiete, texte dactilografiate, manuscrise. Ce minunăție... Dar ce răvășeală în conținutul minunatelor lăzi, trecute prin atâtea avatururi după arestarea și după moartea lui Mircea Vulcănescu. Proaspăt și nepriceput «editor», am început să umblu în «magma» aceasta abundentă, caldă, fierbinte, deasupra căreia plutea spiritul lui Mircea Vulcănescu!”¹². Contribuția lui Zaharia Balinca în gestionarea materialelor din arhiva Vulcănescu este considerată, de către Marin Diaconu, drept una esențială. Până la moartea sa, în 1988, Balinca a copiat numeroase documente (manuscrise și alte tipărituri) în zeci de caiete, a încercat să publice texte inedite ale lui Vulcănescu în unele reviste (însă fără succes, în *România literară* și în *Revista de filosofie*, în anii '80), a colaborat la pregătirea ediției *Dimensiunea românească a existenței* (care a apărut după 1989, în 3 volume, în perioada 1992-1996) și multe altele¹³.

Din analiza pe etape propusă de Marin Diaconu, se poate conchide că, în timpul regimului comunist, toate contextele configurate în spațiul cultural românesc în jurul liderilor care s-au perindat la putere (cum ar fi perioada rusificării – acțiune brutală împotriva culturii române din epoca Gheorghiu-Dej, apoi relativa „destindere” din a doua jumătate a anilor '60 și „revoluția culturală” de la începutul anilor '70, ambele din perioada ceaușistă) au fost defavorabile „destinului postum” al lui Mircea Vulcănescu. În pofida tuturor piedicilor s-a reușit, în anii '80, grație eforturilor unor oameni de cultură, reintegrarea parțială a lui Mircea Vulcănescu în spațiul publicistic românesc. Această reușită poate fi considerată o „victorie” a lor împotriva cenzurii. Iar presa românească a exilului, în ofensiva dusă în plan cultural împotriva regimului politic din

¹⁰ Marin Diaconu, „Comoara din cele două lăzi...”, în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996, p. 314.

¹¹ Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, ed. cit., p. 33.

¹² Zaharia Balinca, „Mircea Vulcănescu. Schiță biografică pentru înțelegerea existenței românești și a lucrului bine făcut”, în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996, p. 12.

¹³ Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, ed. cit., p. 34.

România, a înregistrat, cu fiecare nouă apariție a unui text de Mircea Vulcănescu, câte o nouă „victorie”, începând încă din anul 1952.

Pagini inedite de Mircea Vulcănescu în revistele românești din exil

Vom întreprinde, în continuare, o analiză cu privire la parcursul scrierilor inedite ale lui Vulcănescu apărute în presa românească a exilului, cu evidențierea, pe cât posibil, a contextului în care a fost publicat fiecare text inedit în parte¹⁴. Analiza noastră este restrânsă la ceea ce Marin Diaconu numește „cadrul extern” al „destinului postum” al lui Mircea Vulcănescu.

Primul text inedit al lui Vulcănescu din presa exilului, cu titlul „Despre spiritul românesc”, a apărut în revista *Caete de dor. Metafizică și poezie* în anul 1952, an în care el s-a stins din viață în închisoarea de la Aiud (familia a aflat despre decesul lui cu un an mai târziu, în 1953¹⁵). Revista, care apărea la Paris din anul 1950, sub redacția lui Virgil Ierunca și Constantin Amărieuței, se adresa „acelora care în libertate și râvnă probează vrerea de dănuire a cuvântului și gândului românesc. Celor care se străduiesc să vadă în spiritualitatea românească realitate, tâlc și valoare”¹⁶. *Caete de dor* a fost una dintre publicațiile românești din exil în paginile căreia, la fel ca în cazul multor reviste apărute în anii '50, se lua atitudine împotriva rusificării forțate a țării, a distrugerii sistematice a culturii naționale și a spiritualității românești.

Până la apariția *Caetelor de dor*, o astfel de atitudine fusese adoptată încă din anul 1948, în paginile revistei *Luceafărul*, de autori precum Mircea Eliade, George Ciorănescu, Virgil Ierunca, Mihail Fărcășanu și alții (în *Luceafărul*, unii dintre ei publicau sub pseudonim)¹⁷. Într-un articol din primul număr al *Luceafărului* (1948), cu titlul „Lauda culturii românești”, Mihail

¹⁴ Cartea lui Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual* (București, Editura Eminescu, 2001), cuprinde o excelentă bibliografie, în care sunt consemnate aproape toate textele lui Mircea Vulcănescu apărute în presa exilului. În afară de titlurile consemnate de Marin Diaconu, noi am mai identificat încă trei, în revista *Limite*: 1) „O scrisoare inedită a lui Anton Golopenția către Mircea Vulcănescu”, cu o introducere de Sanda Golopenția-Eretescu, în *Limite*, nr. 36-37, noiembrie 1982; 2) Mircea Vulcănescu, „Director al Vănilor”, în *Limite*, Paris, nr. 44 -45, ianuarie 1985; 3) Rainer Maria Rilke, „Cântecul de dragoste și de moarte al stegarului Hristofor Rilke”, traducere de Mircea Vulcănescu, în *Limite*, Paris, nr. 46-47, mai 1985.

¹⁵ Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, ed. cit., p. 30.

¹⁶ [Articol program] – fără titlu și nesemnă, în *Caete de dor*, Paris, nr. 1, 1951, p. 1.

¹⁷ George Ciorănescu a publicat în *Luceafărul* (Paris) sub pseudonimul Iosif Moldoveanu, Mihail Fărcășanu sub pseudonimul Mihail Villara, iar Virgil Ierunca sub pseudonimul Alexandru Andronic (informații preluate din Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989*, ediția a doua, revizuită și adăugită, București, Compania, 2010, pp. 175, 317, 476).

Fărcășanu (care semnase cu inițialele M.V.¹⁸) avansează ideea potrivit căreia, din respect pentru adevăr, atitudinea intelectualilor români din exil trebuie să fie una de „afirmare” a tot ce se „neagă” în țară: „datoria elementară a fiecărui Român liber este să *afirme* tot ce se neagă dincolo. La voința de discreditare a culturii românești, se va răspunde oricând și oricui cu lauda acestei culturi. Nu din spirit de naționalism, ci pentru respectul adevărului”¹⁹.

Într-un anume sens, parcă în continuarea spuselor lui Mihail Fărcășanu din articolul apărut în 1948, Virgil Ierunca „afirma”, în *Caete de dor*, ceea ce se „nega” în România. El a republicat în *Caete* mai multe texte și poezii ale unor autori interziși în România. În afară de acestea, Ierunca a dat publicității și o serie de texte inedite, printre care un studiu al lui Mircea Vulcănescu, „Despre spiritul românesc”. Textul inedit al lui Vulcănescu a fost publicat în numărul al 6-lea, din septembrie 1952, al *Caetelor*, după câțiva ani de la interzicerea „din principiu” a tuturor scrierilor lui Vulcănescu în țară. La foarte scurt timp de la apariția studiului său inedit în presa exilului, Mircea Vulcănescu a murit în închisoare, la data de 28 octombrie 1952. Apariția unui text de Mircea Vulcănescu pentru prima oară în *Caete de dor* a însemnat, pentru Virgil Ierunca, un prilej de bucurie și de sărbătoare: „Textul acesta vede lumina zilei – ziua comuniunii cu ceilalți – pentru prima oară. Un text inedit de Mircea Vulcănescu. Și încă un text de filosofie românească. Se putea oare bucurie mai mare pentru paginile *Caetelor de Dor*?” Și mai departe: „*Caetele de Dor* sunt astăzi în sărbătoare. Într-o vreme în care cuvântul și gândul românesc sunt la strâmtoare istorică, norocul de vorbe noi al unui text de Mircea Vulcănescu e mare și deplin”²⁰.

Câteva observații pe marginea textului inedit al lui Vulcănescu din *Caete de dor* va face Horia Stamatu, într-un amplu studiu despre Mircea Vulcănescu și „generația tânără”, din perioada interbelică, apărut în revista *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, într-un număr din 1966, cu titlul „Mircea Vulcănescu și generația lui”²¹.

¹⁸ Mihail Fărcășanu a semnat în revista *Luceafărul* (Paris, 1948) și cu inițialele M.V. – inițiale ale pseudonimului său, Mihail Villara (informație preluată din Mihaela Albu și Dan Anghelescu, *Presa românească din afara granițelor*, București, Editura Fundației România de Măine, 2010, p. 26, nota 15).

¹⁹ Mihail Fărcășanu, „Lauda culturii românești” / M.V., în *Luceafărul*, Paris, An I, nr. 1, noiembrie 1948, p. 62.

²⁰ Virgil Ierunca, [Cuvânt introductiv] la Mircea Vulcănescu, „Despre spiritul românesc”, în *Caete de dor. Metafizică și poezie*, Paris, nr. 6, 1952, p. 1.

²¹ Horia Stamatu, „Mircea Vulcănescu și generația lui”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 5, iunie 1966, pp. 7-10.

Seria ineditelor lui Mircea Vulcănescu a continuat, apoi, în revista *Ființa românească*, în anul 1967, când se împlineau 15 ani de la moartea lui în închisoare. Din comitetul de redacție al revistei, care apărea la Paris sub egida Fundației Regale Universitare Carol I, făceau parte Mircea Eliade, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Emil Turdeanu și V. Veniamin. În numărul 6 al revistei, din anul 1967, a fost publicată, cu mențiunea „text inedit”, o traducere a lui Mircea Vulcănescu din Rainer Maria Rilke, cu titlul „Cartea a treia. Despre sărăcie și despre moarte (1903)”²². Traducerea lui Vulcănescu din *Ființa românească* a fost republicată într-un volum (ediție bilingvă, germană și română), cu titlul generic *Poeme: în tălmăcirea lui Mircea Vulcănescu*, apărut la Editura Paideia, în 1997. Volumul de la Paideia cuprinde două poeme ale lui Rilke în traducerea lui Mircea Vulcănescu: poemul „Cartea orelor, cartea a treia, Despre sărăcie și moarte” (preluat din revista *Ființa românească*) și poemul „Cântecul de dragoste și moarte al stegarului Hristof Rilke” (preluat din arhiva familiei Vulcănescu). În volumul de la Editura Paideia, traducerea lui Vulcănescu a poemului „Cartea orelor, cartea a treia...” este datată 1943-1945, ceea ce înseamnă că el terminase de tradus poemul lui Rilke cu un an înainte de a fi arestat.

Mircea Vulcănescu a continuat să traducă din Rilke și în timpul detenției sale în închisoarea din Aiud. Aflăm acest lucru din fragmentele amintirilor din închisoare ale lui Nicolae Mărgineanu, publicate cu titlul „Memorii de închisoare”, în revista *Apostrof* (2004). Iată cuvintele lui Nicolae Mărgineanu: „În timpul cât lucram la Fabrica Penitenciarului din Aiud depuneam toate eforturile să-i trimit lui Mircea Vulcănescu – pe care-l știam grav bolnav – prin bunul meu prieten drag Vasile Munteanu – personalitate atât de reprezentativă și el pentru trecutul nostru socialist – câte o poezie din *Cartea ceasurilor* – *Stundenbuch* – de Rilke, pe care Hromatka – fostul secretar al partidului comunist din Reșița – o știa pe de rost. După câteva zile Mircea ne trimitea traducerea românească de o frumusețe rară, căci a fost și un mare poet, nu numai un strălucit sociolog, economist și filosof. M-am trudit să trimit aceste giuvaere afară pentru a fi publicate atunci când va veni și «ceasul» lor, dar n-am reușit. Avea scrise în mintea

²² Rainer Maria Rilke, „Cartea a treia. Despre sărăcie și despre moarte (1903)”, traducere de Mircea Vulcănescu, în *Ființa românească*, Paris, nr. 6, 1967, pp. 3-22.

lui cuprinzătoare și amintirile bogatei sale experiențe de luptă socială și spirituală, dar le-a dus în mormânt”²³.

Tot în anul 1967, într-o altă revistă românească din exil, *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină* (nr. 6), apare un text tulburător, nesemnat, prin care se rememorează moartea lui Mircea Vulcănescu în închisoare. Trecuseră, de atunci, 15 ani. Textul, apărut pe coperta 1 a revistei, este următorul: „... vestea s-a răspândit ca o ciumă prin umezeala zidurilor, prin neprietenia ferestrelor oarbe. Și a fost o tăcere nemaipomenită acolo, că spaima tăiașe vorbele tuturor. Ce mai era de spus? Și l-au dus la groapă, dar temnicerii n-au mai avut nici măcar mângâierea sudalmei. Că el, omul greu, se făcuse ușor ca un prunc, cât o mână de lut. Și l-au îngropat. Și au fost de față trei martori, trei nuci îi mai străjuiesc încă mormântul pe coasta dealului, de la Mureș în sus. De atunci au trecut 15 ani”²⁴.

În același număr din *Prodromos* (nr. 6, 1967) mai apar încă două lucrări inedite ale lui Mircea Vulcănescu: prima reprezintă partea întâi a textului unei conferințe ținute în 1940 la Sala Dalles (textul este reprodus după un manuscris); a doua lucrare este o piesă de teatru, cu titlul „*Vicleim*”, scrisă de Vulcănescu pentru copiii și nepoții săi, cu prilejul Crăciunului din anul 1941. Textul primei părți a conferinței din 1940 este precedat de un „Cuvânt înainte la un inedit de Mircea Vulcănescu”, semnat fr. André Scrima. Părintele Scrima remarcă actualitatea ideilor din textul conferinței lui Vulcănescu, chiar dacă aceasta fusese susținută în urmă cu 27 de ani: „Caietul lui Mircea Vulcănescu se vrea, de aceea, primit ca un act viu, nu numai ca o relicvă; cu atât mai minunat viu, cu cât își găsește locul organic în actualitatea cea mai exigentă și cea mai caracteristică a întrebării spirituale de azi. (Am îndrăzni chiar să precizăm, în treacăt, că în acest ultim aspect stă singura justificare circumstanțială a cuvântului nostru introductiv: amestecați, din întâmplare, la desbaterile originare de lucrările recentului Conciliu de la Vatican, consacrate, între altele, «*Bisericii în lumea modernă*», ni s-a cerut nouă să situăm textul lui Mircea Vulcănescu)...”²⁵.

²³ Nicolae Mărgineanu, „Memorii de închisoare – fragmente”, în *Apostrof*, Cluj-Napoca, An XV, nr. 6 (169), 2004, p. 13.

²⁴ „Mircea Vulcănescu. 1904-1952”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967, coperta 1.

²⁵ André Scrima, „Cuvânt înainte la un inedit de Mircea Vulcănescu”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967, p. 1.

Textul conferinței lui Vulcănescu din 1940 (prima parte), apărut în *Prodromos* cu titlul „Creștinul în lumea modernă. Conferință ținută la 7 Aprilie 1940 în sala Dalles”²⁶, este însoțit de informații explicative oferite de către editori cu privire la manuscrisul lui Vulcănescu, fără a fi indicată, din motive lesne de înțeles, și sursa provenienței: „N.B. – Textul ce urmează, corespunde primei părți a conferinței lui Mircea Vulcănescu (pag. 1-19 din caietul cuprinzând 67 pagini numerotate, nu toate complet scrise). Sunt reproduse aici numai paragrafele «în clar», cu omisiunea celor «facultative» sau «obliterate»” (p. 1). Partea a doua a textului conferinței lui Mircea Vulcănescu apare în nr. 8-9 (martie 1968) al revistei *Prodromos*. Tot în acest număr, după textul lui Vulcănescu este publicat un articol al lui Mircea Eliade, cu titlul „Trepte pentru Mircea Vulcănescu”, datat Chicago, Nov. 1967 (pp. 15-16). Iar după textul lui Eliade, *Prodromos* publică un articol al lui Constantin Noica, trimis din România, cu titlul „Scrisoare către Rafail” (textul lui Noica nu îi este dedicat lui Vulcănescu). Cele două părți ale textului conferinței susținute de către Mircea Vulcănescu în 1940 nu apar, posibil din motive editoriale, în două numere consecutive ale revistei *Prodromos* (ele au apărut numărul 6 din februarie 1967 și în numărul dublu 8-9 din martie 1968). Numărul 7 al revistei *Prodromos*, din iulie 1967, îi este dedicat în întregime lui Dan Botta, un alt reprezentant al „generației tinere” din perioada interbelică. Mircea Eliade îi dedică și lui un articol, cu titlul „Fragment pentru Dan Botta”, datat Chicago, Iunie, 1960 (pp. 19-21). După cum se poate constata, în cele trei numere consecutive ale revistei *Prodromos* (numerele 6, 7 și 8-9) sunt reunite laolaltă, într-o comuniune, câteva nume strălucite ale „tinerei generații”: Mircea Vulcănescu, Dan Botta, Mircea Eliade, Constantin Noica. Misiunea „generației tinere” era una triplă, după cum arată Mircea Vulcănescu într-un studiu al său din *Criterion* (nr. 3-4 din 1934): „să asigure unitatea sufletească a românilor”; „să exprime în forme universale acest suflet românesc”; „pregătirea pentru cesurile grele care pot veni”²⁷. Mai târziu, „cesurile grele” care au venit au fost dramatice: Mircea Vulcănescu a murit în închisoare la 48 de ani; Dan Botta s-a stins din viață de tânăr, la 51 de ani; Constantin Noica, rămas în țară, făcuse închisoare; iar Mircea Eliade, plecat în pibegie, se afla sub lupa Securității, la fel ca și Noica.

²⁶ Mircea Vulcănescu, „Creștinul în lumea modernă. Conferință ținută la 7 Aprilie 1940 în sala Dalles”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967, pp. 7-10.

²⁷ Mircea Vulcănescu, „Generație”, în Mircea Vulcănescu, «*Tinăra generație*». *Crize vechi în haine noi. Cine sînt și ce vor tinerii români?*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Compania, 2004, pp. 72-74. Studiu preluat din *Criterion*, An. I, nr. 3-4, 15 noiembrie-1 decembrie 1934.

Revenind la a doua lucrare inedită a lui Vulcănescu, apărută în numărul 6 din 1967 al *Prodromos*-ului, cu titlul „*Vicleim*. Patru scene scrise pentru copiii și nepoții mei ca să le joace de Crăciunul anului 1941”²⁸, vom reda, în continuare, explicațiile editorilor cu privire la prezența scenetei în revista *Prodromos*: „Dăruim cititorilor – dar din dar – acest *Vicleim* de Mircea Vulcănescu ca să ne luminăm împreună la Praznicul Întrupării Cuvântului de cea mai curată bucurie – aceea a copiilor. Nu ca «suvenir» galeș, nu ca solemnă pomenire, ci ca o autentică întoarcere acasă. Dincolo de fereastra morții ne găzduiește Mircea Vulcănescu” (p. 10). Împreună cu sceneta „*Vicleim*” sunt publicate și două fotografii care îl înfățișează pe Mircea Vulcănescu în postura de regizor. În anul 1943, Elena Văcărescu s-a arătat interesată de sceneta *Vicleim*, solicitându-i lui Mircea Vulcănescu, printr-o scrisoare redactată în limba franceză (datată 30 Iulie 1943, fără specificarea locului din care a fost trimisă), toate materialele legate de acest subiect. În traducere românească, un fragment din textul scrisorii este următorul: „Scumpe Mircea, Doar o vorbă în grabă, din păcate!, pentru a-ți cere să-mi trimiți tot ceea ce privește – închipuiește-ți ce: *Vicleimul*. Propaganda noastră are minunata idee de a face văzută și auzită aici reprezentarea antică și naivă a acestei tradiții trăite de-a lungul atîtor veacuri”²⁹.

În anul 1973, numele lui Mircea Vulcănescu este din nou invocat, de această dată în primul număr al unei noi reviste de cultură de la Paris, intitulată *Ethos* (redactori Ioan Cușă și Virgil Ierunca). În articolul-program al revistei, cu titlul „Un cuvânt”, este avansată ideea unui nou exil, numit „exilul secund”, care invita „în spațiul lui de rigoare etică pe toți cei care în afara Țării sau înlăuntrul ei nu pot accepta transformarea spiritualității și culturii într-un domeniu rezervat minciunii planificate, ipocriziei-sistem, plecăciunii de *Curte Nouă*, lașității cu răsplătă”³⁰. Deși numele lui Vulcănescu nu este amintit în cuvântul de început, editorii lasă să se înțeleagă faptul că revista apare sub semnul autorității morale a lui Mircea Vulcănescu: „revista apare în românește pentru a omeni și în felul acesta verbul nostru cel de toate zilele și pentru a mărturisi astfel voința noastră de a rămâne, aici și acum, credincioși «dimensiunii românești a

²⁸ Mircea Vulcănescu, „*Vicleim*. Patru scene scrise pentru copiii și nepoții mei ca să le joace de Crăciunul anului 1941”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967, pp. 10-14.

²⁹ Hélène Vacaresco / Elena Văcărescu, „Scrisoare adresată lui Mircea Vulcănescu la data de 30 iulie 1943”, text paralel – în limba franceză și traducere în limba română, în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996, p. 312.

³⁰ „Un cuvânt”, în *Ethos*, Paris, caietul I, 1973, p. 5.

existenței»³¹. Nu întâmplător, pe verso-ul paginii cu textul articolului-program al revistei (p. 6) este plasat autoportretul lui Mircea Vulcănescu, un desen al cărui original se afla în posesia lui Emil Cioran. Primele articole din caietul I al revistei sunt și ele dedicate lui Mircea Vulcănescu. Emil Cioran publică textul cu titlul „Lettre sur Mircea Vulcănescu” (datat Paris, le 20 janvier 1968) – cu mențiunea „Lettre adressé à V. Vulcănescu” (Vivi Vulcănescu, fiica cea mare a lui Mircea Vulcănescu). În textul său, intitulat „Mircea Vulcănescu”, Lucian Bădescu face referiri, între altele, și la conferința susținută de către Mircea Vulcănescu la București, în 1940 (al cărui text fusese publicat în două părți, ca inedit, în revista *Prodromos*, în 1967 și 1968). Emil Cioran evocă imaginea lui Mircea Vulcănescu într-un mod tulburător: „[...] il me suffit de me rappeler son image, bouleversante de clarté, pour que soudain je trouve un sens à l’insanité d’être et que je me réconcilie avec l’ici-bas” / „[...] ajunge să-mi amintesc imaginea lui, de o răscolitoare limpezime, pentru ca dintr-o dată să găsesc un rost nebuniei de a fi și să mă împac cu lumea de aici”³². Pentru Lucian Bădescu, amintirea lui Mircea Vulcănescu este, de asemenea, una extrem de importantă: „e singura capabilă să ne mângâie de anumite nostalgii ireparabile”³³.

Tot în revista *Ethos*, în caietul II din 1975, este publicată încă o traducere a lui Vulcănescu, din Charles Péguy, cu titlul „Rugă Fecioarei”. Cel mai probabil, această traducere este publicată pentru prima oară în *Ethos*. În pledoaria sa susținută în fața Completului de judecată, în cadrul procesului din 1948, Mircea Vulcănescu, atunci când explică prezența sa în Guvern, invocă numele poetului francez, în ale cărui versuri, spune el, „găsesc o justificare a atitudinii noastre”. Vulcănescu mai spune, tot atunci, că poemul a fost tradus „în singurătatea celulei mele din Aiud”³⁴.

Numărul din 1983 al revistei *Ethos* (caietul IV) îi este dedicat în întregime lui Mircea Vulcănescu. Revista publică, pentru prima oară, memoriul pe care Vulcănescu l-a rostit în apărarea sa, în ianuarie 1948, în fața Curții de Apel București, secția a IX-a Criminală. Textul este cunoscut sub numele de „Ultimul Cuvânt”. Pledoaria lui Vulcănescu este precedată, în paginile revistei, de articolul lui Virgil Ierunca, „Părintele Risipitor”, și este urmată de textul lui Mircea Eliade, cu titlul „Trepte pentru Mircea Vulcănescu” (preluat din *Prodromos*, 1968). După

³¹ *Idem*.

³² E.M. Cioran, „Lettre sur Mircea Vulcănescu”, în *Ethos*, Paris, caietul I, 1973, p. 9. Traducerea românească citată de noi aparține Mărgăritei-Ioana Vulcănescu și este preluată din volumul lui Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, ed. cit., p. 117.

³³ Lucian Bădescu, „Mircea Vulcănescu”, în *Ethos*, Paris, caietul I, 1973, p. 17.

³⁴ Mircea Vulcănescu, „Ultimul Cuvânt”, în *Ethos*, Paris, caietul IV, 1983, p. 95.

1989, „Ultimul Cuvânt” apare pentru prima oară în volum (îngrijit de Marin Diaconu) la Editura Humanitas, 1992. În „Notă privitoare la ediție”, Marin Diaconu face unele clarificări în legătură cu textul „Ultimul Cuvânt”, apărut ca inedit în *Ethos*, Paris, 1983. Virgil Ierunca reunise, de fapt, sub titlul „Ultimul Cuvânt”, două texte distincte ale lui Vulcănescu: „Apărarea” și „Ultimul Cuvânt”. Iată clarificările făcute de Marin Diaconu: „*Apărarea* a fost scrisă în decembrie 1946 pentru procesul care s-a desfășurat în decembrie 1946-ianuarie 1947 în fața Curții de Apel București, secția a VIII-a Criminală. *Ultimul cuvânt* a fost scris în decembrie 1947-ianuarie 1948 și a fost rostit (aproape integral, timp de patru ore) în fața Curții de Apel București, secția a IX-a Criminală. Cele două texte au fost publicate pentru prima oară de Virgil Ierunca în «Ethos» [...] Ele au fost puse sub titlul *Ultimul cuvânt* (cu subtitlul corespunzător); în realitate, sunt două texte, fiecare cu identitatea lui concretă”³⁵.

Apariția „Ultimului Cuvânt” al lui Mircea Vulcănescu în *Ethos* a fost, la vremea respectivă, după cum era de așteptat, un adevărat eveniment cultural. După publicarea în *Ethos*, textul a fost difuzat de către Virgil Ierunca, timp de mai multe săptămâni, în cadrul unei emisiuni la postul de radio Europa Liberă. Într-o convorbire telefonică pe care a avut-o cu Monica Lovinescu, una dintre fiicele lui Vulcănescu, Sandra (căsătorită De Hillerin), i-a relatat Monicăi despre ecourile difuzării „Ultimului Cuvânt” la radio: „unii – spune Sandra – le înregistrează”³⁶.

În paralel cu publicarea unor texte de și despre Mircea Vulcănescu în *Ethos* (în anii '70 și în anii '80), o altă revistă, intitulată *Limite*, care apărea tot la Paris (redactori Virgil Ierunca și N. Petra), publică și ea mai multe lucrări inedite³⁷ ale lui Vulcănescu. În anul 1974, apare o scurtă poezie, cu titlul „Crocodilii (Fabulă pentru Sandra)”: „Patru crocodili, în somn, / Bat la poarta unui domn. / Domnul poarta a deschis / Crocodililor, în vis. / Până când s'a deșteptat / Crocodilii l-au mâncat. / Morală: / Când visezi astfel de vise / Nu deschide porți închise”³⁸. Poezia lui Vulcănescu este calificată, de către editorii *Limitelor*, drept una profetică: „O fabulă, poate, profetică: în noaptea din 30 spre 31 August 1947 [era, de fapt, anul 1946, n.n., E.B.], Mircea

³⁵ Marin Diaconu, „Notă privitoare la ediție”, în Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Humanitas, 1992, p. 5.

³⁶ Monica Lovinescu, *Jurnal esențial*, ediție de Cristina Cioabă, prefată de Ioana Pârvulescu, București, Humanitas, 2010, p. 121.

³⁷ Mențiunea „text inedit” nu însoțește toate textele lui Vulcănescu, chiar dacă acestea erau inedite.

³⁸ Mircea Vulcănescu, „Crocodilii (Fabulă pentru Sandra)”, în *Limite*, Paris, nr. 17, decembrie 1974, p. 1.

Vulcănescu deschise ușa celor patru «crocodili» care vin să-l aresteze și să-l ducă de acasă pentru totdeauna»³⁹.

În anul 1982, în revista *Limite* apare încă un text inedit, care reprezintă textul ciornei unei scrisori a lui Anton Golopenția către Mircea Vulcănescu. Textul a fost pregătit pentru tipar de Sanda Golopenția-Eretescu și a fost publicat cu titlul „O scrisoare inedită a lui Anton Golopenția către Mircea Vulcănescu”. În anul apariției scrisorii inedite în revista *Limite*, se împlineau 30 de ani de la moartea lui Mircea Vulcănescu (murise în închisoare, la vârsta de 48 de ani) și 29 de ani de la moartea sociologului Anton Golopenția (murise tot în închisoare, la vârsta de 42 de ani). Data redactării scrisorii lui Golopenția către Mircea Vulcănescu a fost stabilită de către Sanda Golopenția-Eretescu ca fiind în jurul zilei de 13 octombrie 1934, în timp ce tatăl ei se afla la Leipzig, unde își pregătea doctoratul în sociologie⁴⁰.

În sfârșit, în anul 1985, tot revista *Limite* mai publică, în două numere duble consecutive (nr. 44-45 și nr. 46-47), fragmente dintr-un jurnal al lui Vulcănescu din anul 1935 și încă o traducere din Rainer Maria Rilke. Fragmentele de jurnal publicate cu titlul „Director al Vănilor” (în nr. 44-45) sunt însemnări pe teme economice și reflecții consemnate în anul 1935, din luna iunie până în august (jurnalul începe cu data de 19.VI.1935, ziua în care Mircea Vulcănescu fusese numit Director la Vămi)⁴¹. Celălalt text inedit publicat de revista *Limite* (1985, nr. 46-47) reprezintă o nouă traducere a lui Vulcănescu din Rainer Maria Rilke, apărută cu titlul „Cântecul de dragoste și de moarte al stegarului Hristofor Rilke”⁴². Acest poem al lui Rilke a fost publicat și în volumul bilingv, cu titlul generic *Poeme: în tălmăcirea lui Mircea Vulcănescu*, apărut la Editura Paideia, 1997 (volum care, așa cum am mai arătat, cuprinde două poeme ale lui Rilke: „Cântecul de dragoste și moarte al stegarului Hristof Rilke” – traducere preluată din arhiva familiei lui Vulcănescu și „Cartea orelor, cartea a treia...” – traducere preluată din revista *Ființa românească*, Paris, 1967). Traducerea publicată în 1997 de Editura Paideia cuprinde trei strofe în plus, la finalul poemului, față de traducerea apărută în 1985, în *Limite*. Noua traducere a lui

³⁹ Notiță explicativă (nesemnată), care însoțește poezia „Crocodilii” semnată de Mircea Vulcănescu, apărută în *Limite*, Paris, nr. 17, decembrie 1974, p. 1.

⁴⁰ „O scrisoare inedită a lui Anton Golopenția către Mircea Vulcănescu”, cu o introducere de Sanda Golopenția-Eretescu, în *Limite*, nr. 36-37, noiembrie 1982, pp. 11-13.

⁴¹ Mircea Vulcănescu, „Director al Vănilor”, în *Limite*, Paris, nr. 44-45, ianuarie 1985, pp. 3-4. Jurnalul cu titlul „Director al Vănilor” a fost publicat și în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996, pp. 176-180.

⁴² Rainer Maria Rilke, „Cântecul de dragoste și de moarte al stegarului Hristofor Rilke”, traducere de Mircea Vulcănescu, în *Limite*, Paris, nr. 46-47, mai 1985, pp. 6-8.

Vulcănescu din Rilke a fost publicată în penultimul număr al *Limitelor*. Ultimul număr al revistei, apărut în 1986, a fost dedicat, în întregime, memoriei lui Mircea Eliade.

*

Textele inedite ale lui Mircea Vulcănescu⁴³ din presa românească a exilului au fost publicate, în marea lor majoritate, în revistele îngrijite de către Virgil Ierunca la Paris – *Caete de dor*, *Ființa românească*, *Ethos* și *Limite* (excepție fac textele apărute în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*). Deși, uneori, mențiunea „text inedit” lipsește, în unele cazuri pot fi găsite suficiente premise care să conducă la concluzia că respectivele texte au acest statut.

Lucrările inedite ale lui Vulcănescu apărute în spațiul „cadrului extern” sunt relativ puține. Cu toate acestea, se poate spune că publicarea ineditelor în presa exilului a suplinit, într-o oarecare măsură, marea absență din spațiul cultural românesc („cadrul intern”) a operei rămase în manuscris a lui Mircea Vulcănescu, pe tot parcursul perioadei regimului comunist.

În interviurile acordate de Virgil Ierunca sau în alte texte ale lui apărute în presa culturală ori în diverse volume, după 1989, nu am găsit informații despre modalitățile în care reușea să intre, în perioada în care se afla în exil, în posesia textelor nepublicate ale lui Vulcănescu. În schimb, Virgil Ierunca aduce în atenție, uneori, după 1989, cu diverse prilejuri, aspecte legate de importanța rolului pe care l-a avut Mircea Vulcănescu pentru unele dintre acțiunile și ideile sale, atât din timpul exilului, cât și după: „Mă gândesc la Mircea Vulcănescu care a însemnat pentru mine un îndreptar de acțiune și de privire spre ceea ce neconcludent se poate numi ființa românească. Atunci când a murit, Mircea Vulcănescu a spus: «Să nu ne răzbunați!». Cuvinte cutremurătoare, dar care m-au făcut să continuu, totuși, să sper în neuitare, pentru că a nu răzbuna e, într-adevăr, un lucru... Nu voim să răzbunăm pe nimeni, nu sîntem prinși de răzbunare, da, dar mi-am dat seama că niciodată Mircea Vulcănescu n-a spus să și uitam! Și cum pentru mine Mircea Vulcănescu, fiecare text al lui, constituie o referință vie, am făcut din această neuitare un fel de *neo-insomnie*”⁴⁴.

⁴³ Ne referim la textele lui Mircea Vulcănescu identificate până acum în revistele românești din exil.

⁴⁴ Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Gabriel Liiceanu, „Datoria intelectualului este să spună adevărul: un dialog între Virgil Ierunca, Monica Lovinescu și Gabriel Liiceanu”, 14 septembrie 1993 / Piatra Neamț, comentarii, stabilire text și note de Adrian Alui Gheorghe, în *Convorbiri literare*, An CXL, nr. 10 (130), octombrie 2006, p. 11.

Bibliografie

1. Albu, Mihaela; Anghelescu, Dan, *Presa românească din afara granițelor*, București, Editura Fundației România de Măine, 2010.
2. [Articol-program], în *Caete de dor. Metafizică și poezie*, Paris, nr. 1, 1951.
3. Balinca, Zaharia, „Mircea Vulcănescu. Schiță biografică pentru înțelegerea existenței românești și a lucrului bine făcut”, în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996.
4. Bădescu, Lucian, „Mircea Vulcănescu”, în *Ethos*, Paris, caietul I, 1973.
5. *Cartea cărților interzise*, ediție anastatică a volumului *Publicațiile interzise*, București, 1948. București, Editura Victor Frunză, 2003.
6. Cioran, Emil, „Lettre sur Mircea Vulcănescu” / E.M. Cioran, în *Ethos*, Paris, caietul I, 1973.
7. Cioran, Emil, „Scrisoare către Vivi Vulcănescu” (20 ianuarie 1968); după *Revista de istorie și teorie literară*, An. XXXVI, nr. 3-4, iulie-decembrie 1988, traducere de Mărgărita-Ioana Vulcănescu, în Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, București, Editura Eminescu, 2001.
8. Diaconu, Marin, „Comoara din cele două lăzi...”, în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996.
9. Diaconu, Marin, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, București, Editura Eminescu, 2001.
10. Diaconu, Marin, „Mircea Vulcănescu – publicist”, în *Mircea Vulcănescu, De la Nae Ionescu la „Criterion”*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Humanitas, 2003.
11. Diaconu, Marin, „Notă privitoare la ediție”, în *Mircea Vulcănescu, Ultimul cuvânt*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Humanitas, 1992.
12. Diaconu, Marin, „Notă asupra ediției”, în *Mircea Vulcănescu, «Tînăra generație». Crize vechi în haine noi. Cine sînt și ce vor tinerii români?*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Compania, 2004.
13. Eliade, Mircea, „Trepte pentru Mircea Vulcănescu”, în *Prodromos*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 8-9, martie 1968.

14. Ierunca, Virgil, [Cuvânt introductiv] la Mircea Vulcănescu, „Despre spiritul românesc”, în *Caete de dor. Metafizică și poezie*, Paris, nr. 6, 1952.
15. Ierunca, Virgil; Lovinescu, Monica; Liiceanu, Gabriel, „Datoria intelectualului este să spună adevărul: un dialog între Virgil Ierunca, Monica Lovinescu și Gabriel Liiceanu”, 14 septembrie 1993 / PiatraNeamț, comentarii, stabilire text și note de Adrian Alui Gheorghe, în *Convorbiri literare*, An CXL, nr. 10 (130), octombrie 2006.
16. Ierunca, Virgil, „Părintele risipitor”, în *Ethos*, Paris, caietul IV, 1983.
17. Fărcașanu, Mihail, „Lauda culturii românești” / M.V., în *Luceafărul*, Paris, An I, nr. 1, noiembrie 1948.
18. Golopenția, Anton, „O scrisoare inedită a lui Anton Golopenția către Mircea Vulcănescu”, cu o introducere de Sanda Golopenția-Eretescu, în *Limite*, nr. 36-37, noiembrie 1982.
19. Lovinescu, Monica, *Jurnal esențial*, ediție de Cristina Cioabă, prefată de Ioana Pârvulescu, București, Humanitas, 2010.
20. Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989*, ediția a doua, revizuită și adăugită, București, Compania, 2010.
21. Mărgineanu, Nicolae, „Memorii de închisoare – fragmente”, în *Apostrof*, Cluj-Napoca, An XV, nr. 6 (169), 2004.
22. „Mircea Vulcănescu. 1904-1952” / nesemnat, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967, coperta 1.
23. Péguy, Charles, „Rugă Fecioarei”, traducere de Mircea Vulcănescu, în *Ethos*, Paris, caietul al 2-lea, 1975.
24. Rilke, Rainer Maria, „Cântecul de dragoste și de moarte al stegarului Hristofor Rilke”, traducere de Mircea Vulcănescu, în *Limite*, Paris, nr. 46-47, mai 1985.
25. Rilke, Rainer Maria, „Cartea a treia. Despre sărăcie și despre moarte (1903)”, traducere de Mircea Vulcănescu, în *Ființa românească*, Paris, nr. 6, 1967.
26. Rilke, Rainer Maria, *Poeme: în tălmăcirea lui Mircea Vulcănescu*, București, Editura Paideia, 1997.

27. Scrima, André, „Cuvânt înainte la un inedit de Mircea Vulcănescu”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967.
28. Stamat, Horia, „Mircea Vulcănescu și generația lui”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 5, iunie 1966.
29. „Un cuvânt”, în *Ethos*, Paris, caietul I, 1973.
30. Vacaresco, Hélène / Văcărescu, Elena, [Scrisoare adresată lui Mircea Vulcănescu la data de 30 iulie 1943, text paralel – în limba franceză și traducere în limba română], în *Manuscriptum*, An. XXVII, nr. 1-2 (102-103) / Număr special *Mircea Vulcănescu*, 1996.
31. Vulcănescu, Mircea, „Creștinul în lumea modernă. Conferință ținută la 7 Aprilie 1940 în sala Dalles” (I), în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967.
32. Vulcănescu, Mircea, „Creștinul în lumea modernă (II)”, în *Prodromos*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 8-9, martie 1968.
33. Vulcănescu, Mircea, „Crocodilii (Fabulă pentru Sandra)”, în *Limite*, Paris, nr. 17, decembrie 1974.
34. Vulcănescu, Mircea, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Humanitas, 2003.
35. Vulcănescu, Mircea, „Despre spiritul românesc”, în *Caete de dor. Metafizică și poezie*, Paris, nr. 6, 1952.
36. Vulcănescu, Mircea, „Director al Vănilor”, în *Limite*, Paris, nr. 44 -45, ianuarie 1985.
37. Vulcănescu, Mircea, „Generație”, în Mircea Vulcănescu, *«Tînăra generație». Crize vechi în haine noi. Cine sînt și ce vor tinerii români?*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Compania, 2004 (Studiu preluat din *Criterion*, An. I, nr. 3-4, 15 noiembrie-1 decembrie 1934).
38. Vulcănescu, Mircea, „Ultimul Cuvânt”, în *Ethos*, Paris, caietul IV, 1983.

39. Vulcănescu, Mircea, *Ultimul cuvânt*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, București, Humanitas, 1992.
40. Vulcănescu, Mircea, „Vicleim. Patru scene scrise pentru copiii și nepoții mei ca să le joace de Crăciunul anului 1941”, în *Prodromos. Foaie de gând și apropiere creștină*, Freiburg i. Br., R.F. Germania / Évry-Petit-Bourg, Franța, nr. 6, februarie, 1967.